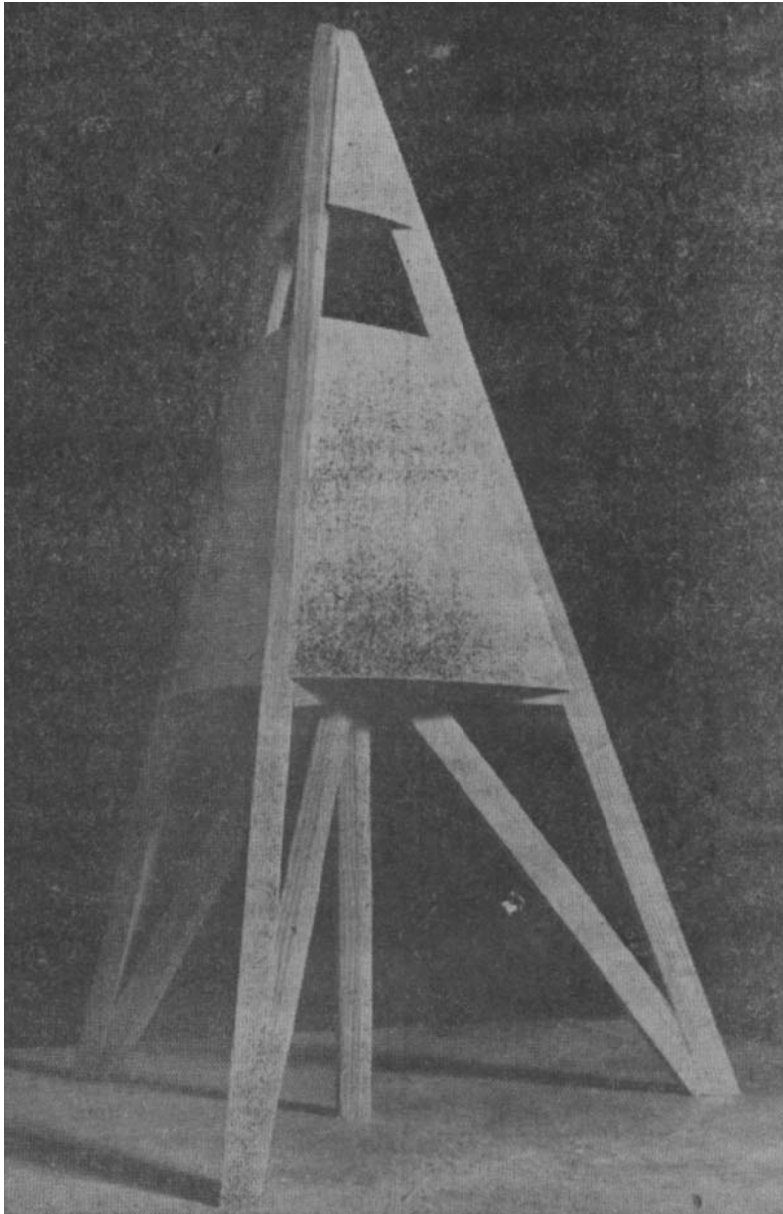

Jørn Utzon og Svaneke

Et foto af Jørn Utzons model af Svaneke Vandtårn er dukket op på Svaneke lokalhistoriske arkiv

Arkitekt Jørn Utzons model af Svaneke Vandtårn
(Emil Andersens foretrukne)

Jørn Utzon har udtalt:

”...Jeg har åbenbart et talent for rumsans. Jeg tænker mig til en bygning og så er den færdig i mit hoved. Dette har jeg kunnet bruge som arkitekt. Et rygte siger, at jeg ikke kan tegne, og aldrig har kunnet. Dette kan skyldes, at jeg arbejder så meget med modeller. Modeller er nemlig et af de mest vidunderlige design-redskaber. Men jeg laver stadig de flotteste tegninger De kan forestille Dem. En af mine norske arkitekt-venner, Arne Korsmo, siger altid, at man skal bygge et rum, i stedet for at tegne det.”

PHOTO / Ulf Nilsen / Ritzau Scanpix

Arkitekten Jørn Utzon sidder ved sit arbejdsbord i hjemmet i Hellebæk i Nordsjælland tirsdag den 29. januar 1957.

Han har samme dag fået at vide, at hans projekt til et operahus i Sydney er blevet foretrukket mellem arbejder fra 932 arkitekter over hele verden.

Med hæderen følger 80.000 kr i præmie.

"Jørn Utzon opnår hermed den største triumf, en dansk arkitekt i vor tid hjemfører fra en international konkurrence", skriver Berlingske Tidende.

Bemærk fotoet af Svaneke Vandtårn på væggen

Svaneke var den eneste købstad i Danmark, der endnu ikke havde noget vandværk i slutningen af 1940'erne.

Det var de fleste borgere i byen utilfredse med, men byrådet mente ikke, at der var penge til det. I 1949 gik så et konsortium i gang med geologiske undersøgelser i området ved Svaneke for at finde ud af, hvor der var vandresurser i undergrunden. Sideløbende hermed foretoges en uforpligtende prøvetegning hos husejerne om at være med i et andelsvandværksselskab. Der var stor tilslutning, omkring 30% af husstandene meldte sig. Der blev så holdt et borgermøde med det formål at søge grundlag for at lægge pres på byrådet, så værket kunne blive en kommunal opgave.

Allerede ved det nyvalgte byråds første ordinære møde den 12. april 1950 forelå der en borgerhenvendelse. På mødet besluttedes det kun, at henvendelsen skulle drøftes på et ekstraordinært møde. Indtil da cirkulerede det modtagne materiale fra konsortiet blandt byrådsmedlemmerne.

Konsortiet bestod bl.a. af entreprenør Chr. Jensen, Kolding og civilingeniør Preben C. Wistisen, Frederikshavn.

Et overslag lød på 522.000 kr. for det hele.

På det ekstraordinære møde den 19. april 1950 besluttede det nyvalgte byråd, at lade Svaneke kommunale Vandforsyning udføre efter de planer, der var foreslået af konsortiet.

Byrådet skrev kontrakt med entreprenør Chr. Jensen, Kolding. En kontrakt der lød på 412.000 kr. for anlægsarbejdet - dog – Eksklusiv vandværk/pumpestation og vandtårn.

Vandværk/pumpestation og vandtårn (eller højdebeholder) skulle der tales om senere.

Vandtårnet.

I byrådet var der meget delte meninger om vandtårn eller ej.

Man behøvede det reelt ikke ,mente nogle, man kunne nøjes med et hydroforanlæg ved vandværket (pumpe der trykker vandet ud til forbrugerne), ulempen er dog, at der ikke er nogen vandreserve, når pumpen stopper. (F.eks. ved svigt i elforsyningen).

Viceborgmesteren Jens Møller ville have et godt, gammeldags, muret vandtårn. Det vidste man hvad var. Med ”skydeskår” og det hele.

Chr. P. Nielsen talte for en højdebeholder

Den tænkte han sig placeret på Korshøje eller i Pærebakkerne.

Det diskuterede man frem og tilbage.

Borgmester Emil Andersen havde en mening om, at det helst skulle være noget særligt og kunstneren William Fridericia som bl.a. kom i borgmesterens omgangskreds, støttede ham deri og foreslog Emil Andersen, at når det nu var et vandtårn, som jo skulle stå her i mange år, om det så ikke ville det være en ide, hvis der kom nogle arkitektforslag på projektet.

Det nævnte Emil Andersen for civilingeniør Preben C. Wistisen på et møde i 1951, han havde med ham med henblik på opførelsen af et vandtårn i Svaneke.

På vejen hjem til Ålborg mellemlander Preben C. Wistisen i København og møder der Jørn Utzon. De havde begge lidt ventetid inden de skulle videre med fly, og fordrev tiden med en kop kaffe. Wistisen nævnte for Utzon, at man ønskede at bygge et vandtårn i Svaneke – om ikke det var en opgave for Utzon ?.

Den opgave påtog Utzon sig.

Preben C. Wistisen og Jørn Utzon havde begge i ungdommen gået på Aalborg Katedralskole - i parallelklasser, så de kendte hinanden og senere i en periode omkring 1947 havde de haft tegnestuefællesskab.

Så det var oplagt for Wistisen at spørge netop Utzon om at lave forslag til vandtårn.

Fra arkitekt Jørn Utzon fik civilingeniør Preben C. Wistisen 4 eller 5 modeller af vandtårne, som han afleverede til borgmester Emil Andersen.

Borgmester Emil Andersen har indrømmet senere, at han udvalgte mellem modellerne. Så det var ikke alle af modellerne der kom i byrådet.

Emil Andersen blev tidligt forelsket i eet bestemt forslag og den model stod i hans stue i nogen tid. Det var også det forslag, som blev godkendt af byrådet og det der kom til at stå imellem de to møller.

Ved en senere lejlighed har Emil Andersen fortalt, at Utzons Vandtårn "er det eneste vandtårn i Danmark, der er vedtaget af et byråd med alle stemmer imod én".

Borgmester Emil Andersen havde et hørehandikap og bar høreapparat, så han havde måske ikke hørt diverse indvendinger mod hans foretrukne forslag (måske virkede høreapparatet ikke, eller var slukket ?) det er i hvert fald en god historie. - Men hvis de øvrige byrådsmedlemmer havde været mere utilfredse med vedtagelsen, så havde de jo nok bagefter protesteret over proceduren.

Arkitekt Jørn Utzon tegnede så detailtegninger af vandtårnet og bygningen til pumpestation/vandværk

Jørn Utzon blev født i 1918 og begyndte i 1937 på sine studier på Københavns Kunstakademi med Kay Fisker og Steen Eiler Rasmussen som sine læremestre. I 1942 blev Utzon færdiguddannet som arkitekt. I 1949 designede han lamper og fik bl.a. stor succes med "Tivolilampen".

Nu i en alder på 33 år tegnede han så et trebenet vandtårn – (en pyramideformet vandbeholder på tre ben). Ja, hvorfor ikke. (Den endelige udgave af vandtårnet blev ændret en lille smule i forhold til modellen)

Jørn Utzon havde vokset op i Aalborg, hvor han blev en entusiastisk sejler på fjorden. Hans far tegnede skibe til bl.a Aalborg skibsværft, - så noget med hav og søtransport har han måske tænkt på, da han designede bygningen til den gamle søfartsby Svaneke.

Vandtårnet er jo i sin form inspireret af de gamle sømærker, der har stået langs flere danske kyster. ration

Arbejdet på de to bygninger til Svaneke Vandforsyning blev udbudt i licitation.

Licitation

Grundlovsdag den 5. juni 1951 godkendte byrådet tilbudene på pumpestation/vandværk og vandtårn.

Firmaet Rugaard og Willert, København var billigst med 18.700 kr. for pumpestation/vandværk og entreprenør V. Jensen-Gaard, Rønne var billigst med 68.800 for vandtårnet.

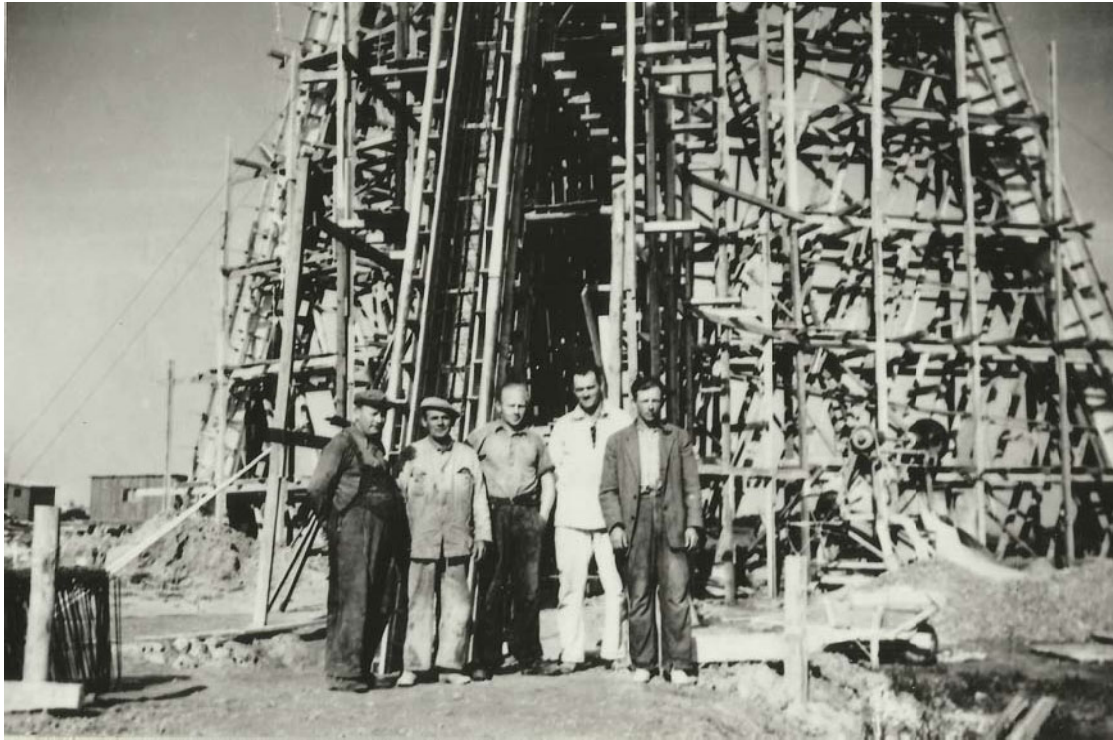

Foto: Johannes Hammer

Vandtårnet under opførelse

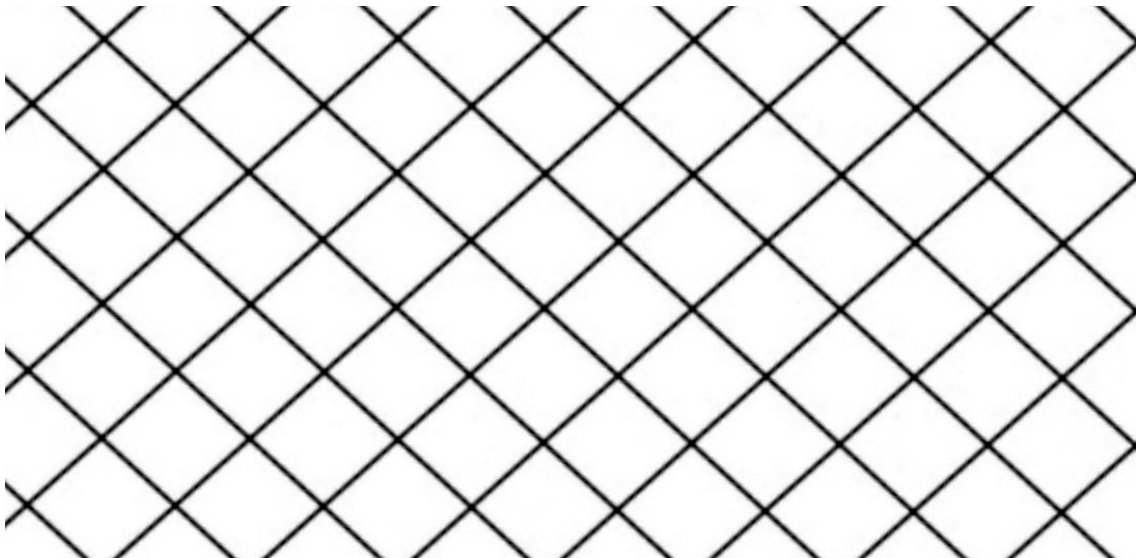
De to personer til venstre er Edvard Mortensen og Albert Riis, dernæst Henning Leth, Listed (Arbejdsformand) og Kaj Borgen.

Rejegilde på Svaneke Vandtårn november 1951.

Vandtårnet skulle oprindeligt have haft eternitplader som beklædning

Arkitekt Jørn Utzon tegnede vandtårnet beklædt med 40 x 40 cm eternitplader, lagt med 45 graders hældning.

Udsnit af tegning af vandtårnets beklædning med eternitplader
(Som var foreskrevet i betingelserne til licitationen)

Da det viste sig at prisen blev så høj, optog man forhandling med den lavestbydende, entreprenør og civilingeniør V. Jensen-Gaard om evt. ændringer i projektet som kunne være prisbesparende, og herunder kom man frem til at ændre beklædningen til 120 x 250 cm store eternitplader, hvorved prisen kunne reduceres med 3800 kr.

Disse plader blev leveret, men under arbejdet med den nærmere udformning af beklædningen blev man ængstelige for, om de nu også var tilstrækkelig holdbare.

Fra arkitekt Jørn Utzon fik man et forslag på som gik ud på at tårnet blev beklædt med 1" x 5" uhøvlet vandret liggende brædder på klink opsat på et træskelet. Brædderne skulle være dansk gran. På grundlag af de nye detailtegninger fra Utzon tilbød V. Jensen-Gaard at udføre dette arbejde for en merpris på 280 kr. i forhold til den tidligere reducerede pris.

På et ekstraordinært byrådsmøde den 2. maj 1952 vedtog Svaneke byråd at vandtårnet skulle have træbeklædning.

Det var vist godt, at der ikke kom eternitplader på vandtårnet, når man tænker på forskellige bygningsrenoveringer med asbest problematikker.

Og nu står Utzons vandtårn her i Svaneke med træbeklædning.

Svaneke Vandtårns udseende blev meget debatteret, det var jo et noget anderledes byggeri end byens mange gamle huse. Men tårnet blev meget hurtigt et kendt vartegn for Svaneke.

Nogle få år senere efter vandtårnets opførelse, vandt arkitekt Jørn Utzon arkitektkonkurrencen om Opera huset i Sydney og blev verdensberømt.

(Svaneke er en "Utzonby")

I Svaneke og Listed (Østermarie) er der opstillet passagerly til den kollektive trafik i "Utzondesign" de er lavet af telefonbokse - Utzon telefonboksen fra 1992, der er designet af arkitekt Jørn Utzon og arkitekt Jan Utzon, søn af Jørn Utzon.